ABAD / JABS
ANADOLU VE BALKAN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
JOURNAL OF ANATOLIA AND BALKAN STUDIES

ABAD, 2020; 3(5): 99-117 **abad@nku.edu.tr**
ISSN: 2618-6004 **DOI**: 10.32953/abad.690885
e-ISSN:2636-8188

ÜNLÜ MENEMENCİOĞLU AİESİ VE TÜRK BÜROKRASİSİNDEKİ YERLERİ

Ercan KARAKOÇ [*]
Turay YAYLA [**]

Öz: Menemencioğulları ailesi, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde yaşamış, zamanla Adana ve çevresine yerleşerek bölgenin yönetiminde söz sahibi olan âyânlardan biri olmuştur. Bu dönemde ailede mütesellim ve kaymakam olarak görev yapanlar vardır. Aşiretin son beyi Hacı Ahmet Bey, 1865'te başlayan Fırka-i Islahiye uygulamasıyla, ailenin önde gelenlerinden oluşan bir grup Menemencioğlu İstanbul'da zorunlu ikâmete tabi tutulmuştur. Bundan sonra, yerleşik hayata geçen ailenin bir bölümü İstanbul'da, geri kalanı Adana ve çevresinde yaşamlarını sürdürmüştür. Eğitime büyük önem veren aile mensupları arasında askeriye, maliye, mülkiye ve hukuk alanları başta olmak üzere farklı disiplinlerde eğitim-öğrenim görmüş pek çok kişi vardır. Bunlardan Mehmet Rifat Bey, Ethem Menemencioğlu, Numan Menemencioğlu ve Hasan Menemencioğlu gibi kişiler, Osmanlı'nın yıkılış, çağdaş Türkiye'nin kuruluş dönemlerinde Türk bürokrasisinde önemli görevlerde bulunmuşlardır. Makale hazırlanırken, arşivler, telif eserler, basın kaynakları ile anılardan faydalanılmıştır. Çalışmada Menemencioğulları ailesinin Türk bürokrasisindeki yeri ve önemi örneklerle ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Menemencioğulları, Türk Bürokrasisi, Âyân, Mehmet Rifat Bey, Numan Menemencioğlu.

THE FAMOUS MENEMENCİOĞLU FAMILY AND THEIR PLACE IN THE TURKISH BUREAUCRACY

Abstract: Menemencioğulları family who used to live in the Eastern Mediterranean Region, became one of the notable families having a voice in the management of the region, settling in Adana and its

[*] Doçent Doktor, Yıldız Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü, ekarakoc@yildiz.edu.tr. ORCID: 0000-0002-5859-8661.

[**] Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Ana Bilim Dalı, tyayla@nku.edu.tr. ORCID: 0000-0002-9811-959X.

Başvuru/Submitted: 18.02.2020 Kabul/Accepted: 13.05.2020

surroundings over time. In this period, there were mutesellim (local ruler and tax collector) and district governor members of the family. The last leader of the family, Hacı Ahmet Bey, was subjected to compulsory residence in Istanbul by the Fırka-i Islahiye (a military authority) application that started in 1865, together with some leaders of Menemencioğlu family. Afterwards, adopting a settled life, some of the Menemencioğlu family members continued their lives in Istanbul and the others in Adana. There were many people who received education in different disciplines, especially in the fields of military, finance, property and law among the members of the family, who attached great importance to education. The family members such as Mehmet Rifat Bey, Ethem Menemencioğlu, Numan Menemencioğlu and Hasan Menemencioğlu assumed important positions in the Turkish bureaucracy during late Ottoman Period and Turkey. In this study, the place and importance of the Menemencioğulları family in Turkish bureaucracy have been demonstrated with examples through detailed examination of archives, contemporaneous press and memoirs.

Key Words: Menemencioğulları, Turkish Bureaucracy, Âyân, Mehmet Rifat Bey, Numan Menemencioğlu.

Giriş

Menemencioğulları, Osmanlı İmparatorluğunun son döneminden başlayarak Türk bürokrasisinin üst yönetiminde görev yapan ve devlet yönetiminde etkili olan ailelerden biridir. Bozdoğan topluluklarından olduğu belirtilen Menemencioğulları, yaşamlarını İçel'den Niğde'ye kadar olan topraklarda sürdürmüştür[1]. Çukurova ve çevresinde yaşayan aile, zamanla güçlenmiş ve bölgenin yönetiminde söz sahibi olan güçlü âyân ailelerinden biri olmuştur[2]. Aile "menemenci, menemencioğlu, menemenli, menemenlü, melemenci, melemenli, melemenlü, melemenci yörükânı, melemencioğlu" gibi isimlerle anılmıştır[3].

[1] Alpaslan Demir, **16. Yüzyılda İçel Ve Çevresinde Bozdoğan Cemaati**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2000; Üçler Bulduk, "Bozdoğan Yörükleri ve Yaylak-Kışlak Sahaları", **Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri**, Yayına Hazırlayan: Tufan Gündüz, Yörük Türkmen Vakfı Yayınları, Ankara 2000, s. 75, 76.

[2] Özcan Mert, "Âyan", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, c. 4, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1991, s. 196.

[3] Cevdet Türkay, **Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler**, Tercüman, Kaynak Eserler Serisi 1, İstanbul 1979, s. 118, 582.

Hatırata göre[4], Menemencioğulları Adana'ya ailede adı bilinen ilk isim olan Habib Çelebi ile İzmir'in Menemen mahallinden gelmiştir. Menemen'den geldikleri için önce "Menemenli" sonra "Menemenci" denilmiştir[5]. Taha Toros'a göre de Menemen'den gelen aşiret ilk geldiğinde bir süre Kusun ve Göğeren Dağı eteklerinde yer değiştirerek yaşamış, sonra Çeceli'yi merkez edinip bu bölgeye yerleşmiştir. Zamanla nüfuzunu ve yaşam alanını Adana'dan Mersin'e ve Niğde'nin Maden yöresine kadar genişletmiştir[6].

1. Türk Bürokrasisindeki Yerleri

Menemencioğulları ailesinden bilinen ilk kişi Habib Çelebi'dir. Aile Çukurova'ya Menemen'den Habib Çelebi'nin önderliğinde gelmiştir. Aile Adana çevresine geldiğinde bölge karışık olup bölgede derebeylerin hâkim olduğu bir düzen vardır. Bazı aşiretler eşkıyalık yapmakta, yol kesmekte ve kargaşa çıkarmaktaydı. Dolayısıyla bölgede bir düzensizlik hâkimdi[7]. Habib Çelebi'den sonra aşiretin başına önce oğlu Nabi Bey, sonra onun oğlu Habib Çelebi, ondan sonra torunu Gür Bey Beyi geçmiştir[8]. Hatırata göre, Habib Çelebi'den sonra Kör Boy Beyi (Gür Boy Beyi)[9] namıyla meşhur olan Ahmet Bey (I.)[10] 1756'da (h. 1170) boy beyi olarak Menemenci aşiretinin başına geçmiştir[11].

Ahmet Bey'den (I.) sonra aşiretin başına oğulları Boz Osman Bey ve Ahmet Bey (II.) geçmiştir. Menemencioğullarının nesli Ahmet Bey'in (II.)

[4] Menemecioğulları Tarihi adlı hatırat, aşiretin son beyi Hacı Ahmet Bey (III.) tarafından 1861'de, o dönemde Harput eyaletine bağlı Dersim sancağı kaymakamı olan oğlu Mehmet Tevfik Bey aracılığıyla yazılmıştır. Menemencioğlu Ahmet Bey, **Menemencioğulları Tarihi**, Yayına Hazırlayan: Yılmaz Kurt, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s. IX-XII.

[5] **Menemencioğulları Tarihi**, s. 4.

[6] Taha Toros, "Menemencioğulları Şeceresine Bir Bakış I", **Taha Toros Arşivi**, TT-640128; "Adana", **Yurt Ansiklopedisi**, c. 1, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982, s. 31.

[7] **Menemencioğulları Tarihi**, s. 4-6.

[8] "*...(Habib Çelebi) nin (Nabi) isminde bir oğlu ve Onun da (Habip Çelebi) namındaki oğlu (Gürbey Beyi) adında bir torunu ile Menemencioğullarının ilk beylerini tanıyoruz*". Toros, "Menemencioğulları Şeceresine Bir Bakış I", TT-640128.

[9] Toros, Ahmet Bey'i (I.), "Gür Boy Beyi" olarak da isimlendirmiştir. Taha Toros, "Menemencioğulları", **Taha Toros Arşivi**, TT-551593.

[10] "Menemencioğulları Tarihi" adlı esere göre ailede dede, oğul ve torun sıralamasında Ahmet Bey adında üç ayrı bey vardır. Bu beyleri ayırt etmek için Ahmet Bey, I., II. ve III. şeklinde gösterildi.

[11] **Menemencioğulları Tarihi**, s. 7; Cezmi Yurtsever, **Eşkiya**, Ekrem Matbaası, Adana Ekim 2016, s. 257.

soyundan çoğalıp yayılmıştır[12]. Yaşamı boyunca dört evlilik yapan Ahmet Bey'in (II.) on iki çocuğu vardır. Birinin ismi tespit edilememekle birlikte ilk evliliğinden Habib, Osman, Nabi, Ahmet (III.), Hamide, Ayşe ve Kuğu isminde yedi; ikinci evliliğinden Çopur Ahmet adıyla bilinen bir oğlu; üçüncü evliliğinden Hatice ve Fatıma adında iki kızı; dördüncü evliliğinden Mustafa adında bir oğlu dünyaya gelmiştir. Ahmet Bey'den (II.) sonra aşiretin başına ilk evliliğinden olan erkek çocukları geçmiştir. Bunlar arasında mütesellim, kaymakam ve âyân gibi idari görev yapanlar vardır[13]. Aşiretin soyu ilk evlilikten dünyaya gelen çocuklarından devam etmiştir. Bunlar arasında özellikle Hacı Nabi Bey ve Hacı Ahmet Bey'in (III.) çocukları öne çıkmıştır. Aileden Türk bürokrasisinde görev alanlar bu soydan gelenlerdir.

Çukurova Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı'ya karşı isyan ettiği dönemde (1832-1840) oğlu Kavalalı İbrahim Paşa tarafından yönetildi[14]. Bu dönem bölgedeki beyler hangi tarafı destekleyecekleri konusunda bir hayli zorlandılar. Bazıları Osmanlı İmparatorluğunu bazıları İbrahim Paşa'yı destekledi[15]. Menemencioğulları da benzer şekilde hareket etti. Bazı kaynaklarda Menemencioğullarının sadece Mısır tarafını desteklediği belirtilmişse de[16] tam olarak öyle görünmemektedir. Bu işgal sırasında Hacı Habib Bey önce Kavalalı İbrahim Paşa tarafında yer almış daha sonra Osmanlı tarafına geçmiştir. Kardeşi Hacı Ahmet Bey (III.) ise Mısır tarafını desteklemiştir[17]. İbrahim Paşa, Çukurova'ya geldiğinde Osmanlı Hacı Habib Bey'e Gülek Boğazını tutma, İbrahim Paşa ise Hacı Ahmet Bey'e (III.) Gülek Boğazını açma görevi vermiştir[18]. İbrahim

[12] a.g.e., s. 8, 11; Taha Toros, "Menemencioğulları Şeceresine Bir Bakış 2", **Taha Toros Arşivi**, TT-640128.

[13] **Menemencioğulları Tarihi**, 25-89; Toros, "Menemencioğulları Şeceresine Bir Bakış 2", TT-640128.

[14] **Menemencioğulları Tarihi**, XLI; Songül Ulutaş, "Tarsus Şer'iye Sicilleri ve Arşiv Belgeleri Işığında Menemencioğlu Aşireti'nin Mısırlılara ve Osmanlı Devleti'ne İkili Yardım Faaliyetleri (1832-1841)", **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, c. 15, S. 1, (2006), s. 369.

[15] Cevdet Paşa, **Tezakir (29-31)**, c. I-IV, Yayınlayan: Cavid Baysun, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1986, s. 110.

[16] Özcan Mert, **XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Çapanoğulları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1980, s. 70.

[17] Menemencioğullarının Kavalalı İbrahim Paşa'ya yaptıkları yardımlar için bakınız.: Ulutaş, a.g.m., s. 369-392.

[18] **Menemencioğulları Tarihi**, s. XXXVII,100-102; Yılmaz Kurt, "Menemencioğulları İle İlgili Arşiv Belgeleri I (77 Belge İle Birlikte)", **Belgeler, Türk Tarih Belgeleri Dergisi**, c. XXI, S. 25, 2000, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2001), s. 95.

Paşa'nın Çukurova'yı işgali sırasında aşiret beylerinin tutacakları taraf konusunda kararsız kalmaları, gelecekte bölgenin yönetiminin kimde olacağının belirsizliğinden kaynaklanıyordu.

Kavalalı İbrahim Paşa zamanında bölgede etkili olan Menemencioğulları onların ayrılmasından sonra da bölgedeki etkinlikleri ve nüfuzları artarak devam etmiştir. Hacı Ahmet Bey (III.) bu durumu büyük biraderi Tarsus kaymakamı Hacı Habib Bey'in ölümü ardından söylediği şu sözlerle dile getirmiştir:

> "Birâderimiz Hacı Habib Bey Tarsus'da kâ'immakâm diğer birâder Hacı Nabi Bey Adana'da a'yân mesâbesinde fakîr dahi [kendim] yukarıda mîr'i aşiret ve her birimizin başka başka mükemmel dâ'ire ve tevâbi'âti ve mesâlih-i eyâlet ise bütün bizden ibâret olub bu veçhile cihandan kâm almakda iken: (Bu cihân âşıka aman mı verir. Kasd-ı Civar ile zaman mı verir.) beytince elli yedi (1257) 1841 tarihinde biraderimiz Hacı Habib Bey Tarsus'da vefât idüb cihan başımıza tenk oldu. Gerçi biraderimiz Hacı Nabi Bey yerine kâ'immakâm nasb olunmuş ise de ne fâ'ide bir tarafımız yıkılmış oldu"[19].

Kavalalı İbrahim Paşa'dan sonra Osmanlı Devleti'nin bölgede düzeni sağlamak için gönderdiği mutasarrıflar "konar-göçer" Türkmenleri yerleşik hayata geçirip vergi ve asker toplamada başarılı olamamıştır[20]. Bu duruma son vermek, bölgede düzeni sağlamak ve devlet otoritesini tesis etmek için Fırka-i Islahiye Ordusu hazırlanmıştır. Fırka-i Islahiye ile devlet otoritesi altına girmek istemeyen aşiret beyleri yakalanıp başka yerlerde zorunlu iskâna tabi tutulmuştur[21].

Fırka-i Islahiye Ordusu Çukurova'ya geldiğinde aşiretleri Fırka-i Islahiye'ye davet etti. Bazı aşiretler bu davete uymadılar. Menemencioğulları bu davete uymayanlardandı. Hacı Ahmet Bey (III.) biraz uğraştırmışsa da konağı basılıp yakalanarak diğer aile üyeleriyle birlikte Mersin limanından İstanbul'a gönderilmiştir[22]. Fırka-i Islahiye'nin bu kararıyla Çukurova'nın bu söz dinlemez ve otorite tanımaz beyleri bölgeden göç ettirilerek İstanbul ve Rumeli dolayında kontrol altında tutulmuştur. Bu beylerin çocukları zamanla iyi bir eğitimden geçmiş ve devlette üst düzey görevler almışlardır. Menemenci ailesinden özellikle Ahmet Bey'in (II.) oğullarından Hacı Nabi Bey ve Hacı Ahmet Bey'in (III.) soyundan gelenler dikkat çekmektedir.

---

[19] **Menemencioğulları Tarihi**, s. 143-145.

[20] Musa Çadırcı, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 367.

[21] **Yurt Ansk**., c. 1, s. 29, 30.

[22] Cevdet Paşa, a.g.e., s. 190; **Menemencioğulları Tarihi**, s. 178, 179.

1.1. Hacı Nabi Bey Kolu

Menemencioğullarının erkek tarafından soyu Ahmet Bey'in (II.) çocuklarından devam etmiştir. Ahmet Bey'in (II.) Habib[23], Osman, Nabi ve Ahmet (III.) adında dört oğlu vardır. Bunlardan Hacı Nabi Bey'in soyu ailenin en kalabalık kolundan biridir. Hacı Nabi Bey'in dört oğlu iki kızı vardır. Mustafa Tevfik Paşa veya Tevfik Mustafa Paşa olarak bilinen ilk oğlu asker kökenli olup devlette üst düzey görevlerde bulunmuştur. Mustafa Tevfik'in devletteki görev süreci Mısır'da başlamıştır. Mustafa Tevfik Mısır'a amcası Hacı Ahmet Bey (III.) vasıtasıyla İbrahim Paşa'yla gitmiştir. Mısır'da askeri eğitim alan Mustafa Tevfik bir süre sonra İbrahim Paşa'nın yaveri olmuştur. Miralay rütbesinden sonra 1841'de rütbesi "ibkâen ihsan buyurulmuş" ve sonra liva (tuğgeneral) ve ferik (tümgeneral/korgeneral) olarak Rumeli tarafında görevlendirilmiştir. Daha sonra vezir rütbesiyle Anadolu Ordusu Müşiri, 2. Ordu Müşir Kaymakamı, Bosna Kolordu Kumandanlığı ve Kars Kumandanlığı yapmıştır. Mustafa Tevfik Paşa'nın Sait, Osman, Nabi ve Ethem adında dört oğlu bulunmaktadır[24]. İlk oğlu Sait Paşa Osmanlı ordusunda ferik rütbesine kadar yükselmiştir[25]. Sadrazam Giritli Mustafa Naili Paşa'nın oğlu Hasan Paşa ile Sadrazam Halil Hamid Paşa ahfadından vezir Cemalettin Paşa'nın oğlu Müşir Asaf Paşa'nın kız kardeşi Saliha Rabia Hanım'ın evliliğinden dünyaya gelen Sabiha Hanım'la evlenen Osman Bey'in, Mustafa ve Hasan Safiyettin adında iki oğlu oldu. Hasan Safyettin Bey, Türk bürokrasisinde üst düzey birçok görevde bulundu. Paşa torunu olan Hasan Bey İstanbul Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra devlette görev aldı. Bir süre farklı illerde müddei umumi (savcı) olarak vazife gördükten sonra İzmir Ağır Ceza Reisi, Adliye Vekaleti Ceza İşleri Müdürü ve Adliye Vekaleti Müsteşarlığı gibi görevler yaptı. VI. ve VII. dönemlerde CHP'den Mardin mebusu seçilen Hasan Bey 12. ve 13. hükümetlerde (I. ve II. Saraçoğlu Hükümetleri) Adliye Vekili oldu[26].

[23] Ahmet Bey'in (II.) en büyük oğlu Hacı Habib Bey'in Mehmet ve Ahmet isminde iki oğlu vardır. Yılmaz Kurt, "Menemencioğulları İle İlgili Arşiv Belgeleri II", **Belgeler, Türk Tarih Belgeleri Dergisi**, c. XXX, S. 34, (2009), s. 6. Taha Toros'a göre Hacı Habib Bey'in erkek çocuğu yoktur. Kızı Hamide Hanım amcası Hacı Ahmet Bey'in (III.) oğlu Mehmet Tevfik Paşa ile evlenmiştir. Toros, "Menemencioğulları Şeceresine Bir Bakış 2", TT-640128.

[24] **Menemencioğulları Tarihi**, s. 101, 175-177; Mehmed Süreyya, "Tevfik Mustafa Paşa (Menemencizade)", **Sicill-i Osmani**, c. 5, Yayına Hazırlayan: Nuri Bayraktar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 1632, 1633; Toros, "Menemencioğulları Şeceresine Bir Bakış 2", TT-640128.

[25] Mahmut Akpınar, "Osmanlı Hariciye Nazırları (1836-1922)", **Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Güz/Autum, S. 35, (2015), s. 192.

[26] **Devlet Arşivleri Başbakanlığı Cumhuriyet Arşivi (DABCA)**, 30-11-1-0/95-15-17 / 06.06.1935; Mehmet Zeki Pakalın, "Asaf Paşa (Mehmet Asaf Paşa)", **Sicill-i Osmanî Zeyli:**

Mustafa Tevfik Paşa'nın üçüncü oğlu Mehmet Nabi Bey'dir. Eğitimini Sıbyan Mektebi, Soğukçeşme Rüştiyesi ve Galatasaray Sultanisinde tamamlayan Nabi Bey meslek hayatına Tahrirat-ı Hariciye Kaleminde başladı. Farklı elçiliklerde görev yaptıktan sonra Atina, Sofya ve Bern Elçiliği, Roma Büyükelçiliği ile Paris Mümessilliği yaptı. Mondros Mütarekesi'nden önce kurulan Ahmet İzzet Paşa Kabinesinde kuruluşundan kısa bir süre sonra Hariciye Nazırı oldu. Ancak kabine yirmi gün sonra istifa ettiği için sadece on yedi gün Hariciye Nazırlığı yaptı. Başka bir kabinede görev almadı[27]. Mustafa Tevfik Paşa'nın dördüncü oğlu İbrahim Ethem Bey'dir. Hukuk Mektebini bitirdikten sonra Fransa'da (Toulouse) hukuk doktorası yaptı. Ordinaryüs Profesörlüğe kadar yükseldi. Bir süre dış temsilciliklerde (Paris, Lahey, Sofya, Berlin, Afganistan) görev yaptı. Kabataş ve Galatasaray Lisesinin yanı sıra Mülkiye Mektebi ve İstanbul Üniversitesinde dersler verdi. Demokrat Parti, Millet Partisi, Türkiye Köylü Partisi ve Adalet Partisinde yönetici ve kurucu üye olarak görev aldı. Cumhuriyet Senatosuna Adalet Partisi İstanbul Senatörü (1961) olarak girdi. Ancak yapılan kısmi seçimde seçilemedi[28].

Hacı Nabi Bey'in İkinci oğlu Adil Bey'in "Nabi Hoca" namıyla meşhur olan Nabi adında bir oğlu oldu. Nabi Bey, İstanbul'da "Mülkiyei Şahâne ve Mühendishânei Hümâyun Mektebinde tahsil gördü. Adana İdâdisinin ilk hocası olan Nabi Bey uzun yıllar riyaziye (matematik) dersi verdi. Adana ve

Son Devir Osmanlı Meşhurları Ansiklopedisi, c. III, Yayına Hazırlayan: Gülbadı Alban, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2008, s. 121-124; **TBMM Albümü 1920-2010**, 1. Cilt 1920-1950, İkinci Basım, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010, s. 347, 417; "Menemencioğlu, Hasan (1891-1952)", **Büyük Ansiklopedi**, c. 10, Milliyet Yayınları, İstanbul [y.t.y.], s. 3895; "Rifat Ailesi", **Taha Toros Arşivi**, Dosya No: 80-Menemencioğulları; Toros, "Menemencioğulları Şeceresine Bir Bakış 2", TT-640128; **Cumhuriyet**, 13 Mart 1941, s. 1, 5; **Cumhuriyet**, 14 Mart 1941, s. 3; **Cumhuriyet**, 29 Temmuz 1952, s. 3; **Milliyet**, 29 Temmuz 1952, s. 4.

[27] Sinan Kuneralp, **Son Dönem Osmanlı Erkânı ve Ricali (1939-1922)**, İsis, İstanbul 1999, s. XXXII, XXXIII, 5, 45, 47, 98; Akpınar, "Osmanlı Hariciye Nazırları", s. 176, 178, 179, 183, 192; "Menemenli-zade Nabi Bey", **Taha Toros Arşivi**, TT-514146.

[28] **TBMM Albümü 1920-2010**, 4. Cilt 1960-1983, İkinci Basım, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010, s. 1714; "Menemencioğlu, Etem (1878-1963)", **Büyük Ansiklopedi**, c. 10, Milliyet Yayınları, İstanbul [y.t.y.], s. 3895; "Menemencioğlu (Etem)", **Meydan-Larousse**, Ek Cilt, Yayınlayan: Safa Kılıçoğlu, Meydan Yayınevi, İstanbul 1976, s. 578; Menemenlizade Edhem, **Lotus Meselesi**, Yayına Hazırlayan: Yasin Poyraz, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2011, s. VIII, IX; **Milliyet**, 28 Ağustos 1965, s. 3, 7; **Cumhuriyet**, 28 Ağustos 1965, s. 7; **Milliyet**, 11 Temmuz 1970, s. 2; **Milliyet**, 27 Şubat 1981, s. 5.

Mersin demiryolunun yapımında mühendis olarak görev alan Nabi Bey kaymakamlık ve mutasarrıflık görevlerinde de bulundu[29].

1.2. Hacı Ahmet Bey (III.) Kolu

Menemencioğullarının son beyi Hacı Ahmet Bey'in (III.) soyundan gelen birçok kişi de Türk bürokrasisinde üst düzey görevlerde bulundu. Hacı Ahmet Bey (III.) hayatı boyunca iki evlilik yaptı. Birinci evliliği Musabalızâde Baki Ağa'nın kızı Hacı Elif Hatun'la ikinci evliliği Madenli Zeynep Hanım'la oldu. Hacı Ahmet Bey'in (III.) bu iki evlilikten dördü erkek altısı kız olmak üzere toplam on çocuğu oldu. Hacı Ahmet Bey'in (III.) erkek çocukları büyükten küçüğe sırasıyla Mehmet Tevfik, Habib, Abdullah ve Mehmet Rifat şeklindedir[30].

Hacı Ahmet Bey'in (III.) ilk oğlu Mehmet Tevfik paşalığa kadar yükseldi. Dersim, Denizli ve Üsküp kaymakamlığı yapan Mehmet Tevfik Paşa mirimiran ve mutasarrıflık görevlerinde de bulundu[31]. Mehmet Tevfik Paşa'nın Ömer Kamil adında bir oğlu oldu. Askeri okullarda başarılı bir öğrenci olarak Erkanı Harbiyeden ikincilikle mezun oldu. Mezuniyetine müteakip Erkanı Harbiye dairesinde çalışmaya başladı. Meslek hayatının tamamına yakınını bu dairede geçiren Ömer Kamil Ferik rütbesine kadar yükselerek paşa oldu. Tophane Müşiri Fethi Paşa'nın kızı Ferdane Hanım'la olan evlilikten Fethi ve Tevfik adında iki oğlu ile Meliha (Yaltkaya) adında bir kızı oldu[32]. Tıp eğitimi alan Tevfik Bey doktor oldu[33]. Fethi Bey Tekel Genel Müdürlüğünde memur olarak çalıştı[34].

[29] Taha Toros, Menemencioğullarına Umumi Bir Bakış", **Taha Toros Arşivi**, TT-551594; Taha Toros, "Menemencioğulları Şeceresine Bir Bakış", **Taha Toros Arşivi**, TT-551590, s. 1, 2; Taha Toros, "Adanalıların Kaybettiği Büyük Hocası, Nabi Menemenci", **Taha Toros Arşivi**, TT-514115, s. 2, 4; Taha Toros, "Ya Adana'ya Liman Ya Mersin'e Tren", **Taha Toros Arşivi**, TT-640200. Hacı Nabi Bey'in çocukları ve torunlarını gösteren soyağacı şeması için bakınız: Ek 1.

[30] Mehmed Süreyya, "Ahmet Bey (Hacı)", **Sicill-i Osmani**, c. 1, Yayına Hazırlayan: Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 157; Mithat Cemal Kuntay, **Namık Kemal, Devrinin İnsanları ve Olayları Arasında**, c. II. Kısım 2, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010, s. 529.

[31] a.g.e., c. II, s. 529; Mehmed Süreyya, "Tevfik Mehmet Paşa (Menemencizâde)", **Sicill-i Osmani**, c. 5, Yayına Hazırlayan: Nuri Bayraktar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 1632.

[32] Taha Toros, "Tarih Köşelerinde Menemencioğlu Ahmet Bey'e Dair...", **Taha Toros Arşivi**, TT-551584; "Merhum Ömer Paşa", **Taha Toros Arşivi**, TT-514722; **Cumhuriyet**, 30 Aralık 1953, s. 3; **Cumhuriyet**, 17 Kasım 1969, s. 2.

[33] **Cumhuriyet**, 17 Kasım 1969, s. 2.

[34] **Cumhuriyet**, 30 Aralık 1953, s. 3.

Hacı Ahmet Bey'in (III.) ikinci oğlu Haşim Habib Bey olarak da bilinen Hacı Habib Bey'dir. Hacı Habib Bey Sadâret Müsteşarlığı Kaleminde çalıştı ve Dâirei Celîlei Uzmâ Telgraf Kalemi Müdürlüğü yaptı. Menemenlizâde Mehmet Tahir ismiyle bilinen şair ve yazar bir oğlu vardır[35]. 1865'te Fırka-i Islahiye ile İstanbul'a göç ettirilen aile üyelerinden olan Mehmet Tahir İstanbul'a geldiğinde 2-3 yaşlarındaydı. İstanbul'da Soğukçeşme Askeri Rüştiyesi ve Mülkiye'nin İdâdi bölümünde eğitim aldı. 1883'te Mülkiye'yi bitirdiği yıl Şûrâyı Devlet Tanzimat Dairesinde memur olarak çalışmaya başladı. 1884'te Ziraat Nezareti Tercümei Fünûn Kalemine geçti. Muallim Naci'yle birlikte Haver ve Güneş Dergisi'ni çıkardı. Gayret Dergisi'ni kurdu. Çalışmaları Âsâr, Mürüvvet ve Risale-i Hâfî gibi gazete ve dergilerde de yayımlandı. Adana, Aydın ve Selanik Maarif Müdürlüklerinde bulundu. 1893'de Maarif Nezareti Celilesi Mektubi Kalemi Müdürü olarak İstanbul'a tayin oldu. Mülkiye Mektebinde ders de verdi. İstanbul'da kaldığı dönemde yazdığı şiirleri Tercümânı Hakikat Gazetesi ile Mir'âtı Âlem, Envârı Zekâ ve Berk gibi dergilerde; diğer yazıları Hazinei Fünûn, Mekteb, Mâlûmât, Maârif, Mütâlâa ve Serveti Fünûn dergilerinde yayımlandı. Mehmet Tahir Tanzimat sonrası dönem ile Serveti Fünûn dönemi arasındaki "ara nesil" olarak isimlendirilen edebi dönemin ileri gelen kişiliklerinden biri olarak bilinmektedir. Elhân, Yâdı Mâzî, Âsârı Perîşan, Osmanlı Coğrafyası, Terânei Zafer, Osmanlı Edebiyatı, Mükemmel Coğrafyayı Osmânî, İlmi Servet adında eserleri vardır[36]. Mehmet Rauf Paşa'nın kızı Leman Hanım'la olan evliliğinden Ahmet Necati adında bir oğlu oldu. Ahmet Necati Bey İskenderun, Kolonya ve Şam'da konsolos olarak görev yaptı[37].

Hacı Ahmet Bey'in (III.) üçüncü oğlu Hacı Abdullah Bey'dir. Hacı Abdullah Bey Dârülmaârif ve Dârülfünunda öğrenim gördükten sonra 1872'de Şûrayı Devlet Mazbata Odası'nda çalışmaya başladı. 1877'de Fırka-i Askerîye Başkâtipliği ile Kars'a tayin edildi. Kars, Ruslar tarafından işgal edilince İstanbul'daki görevine döndü. Bilahare Şûrâyı Devlet teşkilatında İstinaf Mahkemesi Reisliğine getirildi. Son olarak Şûrâyı Devlet Temyiz Mahkemesi Azalığı yaptı. Hacı Abdullah Bey'in Ahmet Müeyyet adında bir

[35] Kuntay, a.g.e., c. II, s. 529; Abdullah Uçman, "Mehmet Tahir, Menemenlizâde", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, c. 28, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2003, s. 534.

[36] Uçman, a.g.m., s. 534, 535; Necat Birinci, **Menemenlizâde Mehmet Tahir**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 1-8; "Menemenlizâde Mehmet Tahir", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, c. 6, Dergah Yayınları, İstanbul [y.t.y.], s. 259-262.

[37] **DABCA**, 30-11-1-0/116-32-19 / 18.09.1937; **DABCA**, 30-11-1-0/117-38-12 / 14.12.1937; **DABCA**, 30-11-1-0/134-31-7 / 09.08.1939; Birinci, a.g.e., s. 4; George S. Harris, **Atatürk's Diplomats**, The ISIS Pres, İstanbul 2010, s. 300.

oğlu ve dört kızı oldu[38]. Ahmet Müeyyet Bey de babası gibi bürokraside görev aldı ve Divânı Muhâsebât üyeliği yaptı[39].

Hacı Ahmet Bey'in (III.) dördüncü oğlu Mehmet Rifat Bey'dir. Karaisalı'ya bağlı Çiçeli Köyü'nde dünyaya gelen Mehmet Rifat Bey (1856), Fırka-i Islahiye uygulamasında babasıyla birlikte 8-10 yaşlarındayken İstanbul'a geldi. İstanbul'da ilk Dârülmaârifeye, ardından Kaptan İbrahim Paşa Rüştiyesine gitti. 1873'te Şûrâyı Devlet Kaleminde çalışmaya başlayan Mehmet Rifat Bey 1880'de Divânı Muhâsebât ikinci daire zabıt kâtipliğine tayin edildi. 1885'te atandığı Adana Defterdârlığından 2 yıl sonra azledildi. Daha sonra Karesi (Balıkesir), Van, Bağdat ve Suriye (Şam) defterdârlıklarında bulundu. Ardından Edirne ve Selanik Maliye Müfettişi oldu. 3 Şubat 1909'da kurulan Hüseyin Hilmi Paşa kabinesinde (13-14 Şubat 1909-13 Nisan 1909) Ziya Paşa'nın istifası üzerine Maliye Nazırlığına getirildi. 31 Mart hadisesi sonrası kabinenin istifa etmesiyle görevi sona erdi. 18 Nisan 1909'da Hüseyin Hilmi Paşa kabinesi (5 Mayıs 1909-12 Ocak 1910) tekrar kuruldu ve Mehmet Rifat Bey ikinci kez Maliye Nazırı oldu. 13 Haziran 1909'da Maliye Nazırlığı görevinden istifa eden Mehmet Rifat Bey 17 Haziran 1909'da Maliye Nezareti Müsteşarlığına atandı. Yerine Mehmet Cavit Bey Maliye Nazırı oldu. 1913'te gerçekleşen Babıâli Baskını sonrası istifa eden Kâmil Paşa Hükümeti yerine Mahmut Şevket Paşa Hükümeti (11 Kânunusani 1913) kuruldu. Mehmet Rifat Bey, Mahmut Şevket Paşa Hükümetine Maliye Nazırı olarak girdi. Bu Mehmet Rifat Bey'in üçüncü Maliye Nazırlığı oldu. Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesinin ardından Said Halim Paşa'nın kurduğu (5 Haziran 1913) hükümette dördüncü defa Maliye Nazırı oldu. Mehmet Rifat Bey son nazırlık görevinden (25 Şubat 1914) istifa ederek ayrıldı. Yerine Mehmet Cavit Bey ikinci defa Maliye Nazırı oldu. Mehmet Rifat Bey ise 14 Mart 1914'te Meclisi Âyân üyeliğine atandı. Mart ayı içerisinde Âyân Reisi Küçük Said Paşa'nın ölümünün ardından Meclisi Âyân Reisliğine seçildi. Mütareke sürecinde (1919) birçok nazır ve İttihat ve Terakki üyeleriyle birlikte tutuklanarak Divanı Harpte yargılandı ve beraat etti[40]. Osmanlı devlet yönetiminde uzun süre görev

[38] Mehmet Zeki Pakalın, "Abdullah Bey (Abdullah Eşref Bey)", **Sicill-i Osmanî Zeyli: Son Devir Osmanlı Meşhurları Ansiklopedisi**, c. 1, Yayına Hazırlayan: Mehmet Metin Hülagü, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2008, s. 16, 17.

[39] Pakalın, "Abdullah Bey...", c. 1, s. 17; **Milliyet**, 11 Kasım 1965, s. 2; **Cumhuriyet**, 3 Mayıs 1955, s. 2.

[40] Kuneralp, a.g.e., s. 7, 20, 21, 101; İbrahim Alâettin Gövsa, "Rifat Bey, Menemenlizade Mehmet (1856-1935)", **Türk Meşhurları Ansiklopedisi**, ([y.y.y.]: Yenigün Neşriyat, [y.t.y.]), s. 324, 325; Mehmet Zeki Pakalın, "Rifat Bey (Mehmet Rifat Bey, Topal)", **Sicill-i Osmanî Zeyli: Son Devir Osmanlı Meşhurları Ansiklopedisi**, c. XV, Yayına Hazırlayan:

yapan Mehmet Rifat Bey koyu bir İttihat ve Terakki taraftarı olarak bilinmektedir[41]. Mehmet Rifat Bey yaşamı boyunca iki evlilik yaptı. Namık Kemal'in kızı Hatice Feride Hanım'la olan ilk evlilikten[42] Ahmet Muvaffak ve Numan Kemal adında iki oğlu, Beraat ve Safiye Nahide adında iki kızı dünyaya geldi[43].

Mehmet Rifat Bey'in ilk oğlu Ahmet Muvaffak 1884'te İstanbul'da doğdu. Orta ve lise öğrenimini Selanik Yadigârı Terakki ve Moda Saint Josephte tamamladı. Paris'te hukuk eğitimi aldı. Maliye ve iktisat alanında uzman olan Muvaffak Bey Maliye Nazırlığında Başmüfettişlik yaptı. Mebusan Meclisi IV. dönem Saruhan (Manisa) Mebusu seçildi. Meclisi Mebusan kapatıldıktan sonra Ankara'ya geçerek Milli Mücadele'ye destek oldu. Bu süreçte Bekir Sami Bey'in başkanlığında Londra'ya giden TBMM hükümeti heyetinde mali müşavir sıfatıyla yer aldı. Reji Umum Müfettişliği ve Muhtelit Mübadele Komisyonunda Türk heyeti müşaviri olarak görev aldı. 1927-1944 yılları arasında 17 yıl Anadolu Ajansı Genel Müdürlüğü yaptı. Fenerbahçe Spor Kulübünün kurucularından olup Genel Sekreterlik (Başkan-1928-1932) yaptı. Katerin Hanım'la olan evliliğinden Nermin, Suzan ve Turgut adında üç çocuğu oldu[44]. Turgut, Robert Kolejini bitirdikten sonra Cenevre'de hukuk öğrenimi gördü. Dışişlerine intisap etti ve Ottawa, Washington ve Londra Büyükelçiliklerinde bulundu. Nermin Vahid Hanım'la olan evliliğinde Ekber ve Namık Kemal adında iki oğlu oldu. Ekber Bey babası gibi dışişlerini tercih etti[45].

Ayhan Öztürk, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2008, s. 25-29; Mehmet Zeki Pakalın, **Maliye Teşkilatı Tarihi (1944-1930)**, [y.y.y]: Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayını No: 1977-180/IV, s. 214-217; İhsan Güneş, **Türk Parlamento Tarihi, Meşrutiyete Geçiş Süreci: I. Ve II. Meşrutiyet**, c. I., TBMM Basımevi Müdürlüğü, Ankara 1997, s. 271.

[41] Bakınız: Ali Fuat Türkgeldi, **Görüp İşittiklerim**, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1984, s. 44, 45.

[42] Kuntay, a.g.e., c. II, s. 487-492.

[43] Pakalın, **Maliye Teşkilatı...**, 217; **Milliyet**, 3 Ocak 1961, s. 2.

[44] Güneş, **Türk Parlamento Tarihi...**, c. I, s. 270; **Türkiye'de Kim Kimdir, "Yaşayan Tanınmış Kimseler Ansiklopedisi"**, Hazırlayan: Osman Nebioğlu, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul 1961-1962, s. 439; Taha Toros, "Namık Kemal Ailesi", **Taha Toros Arşivi**, TT-583834, s. 111; **Cumhuriyet**, 6 Nisan 1969, s. 5; https://www.fenerbahce.org/kulup/baskanlarimiz [10.5.2019].

[45] **Hariciye Vekâleti Yıllığı**, 1959, s. 156; Sevsen Aslantepe, "Türkiye'nin 1920-1998 Döneminde Yabancı Devletlere Yolladığı Temsilciler", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, Yayına Hazırlayan: İsmail Soysal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 783, 787, 798; Yener Süsoy, "Kahire'nin Son Tanığı", **Hürriyet**, 25 Aralık 2006, s. 5.

Mehmet Rifat Bey'in Feride Hanım'dan olan son çocuğu Numan Kemal Bey'dir. Türkiye'nin meşhur diplomatlarındandır. İptidai ve rüştiye öğrenimini Selanik'te Terakki ve İstanbul'da Burhanı Terakki okullarında, idâdi öğrenimini Moda'da Fransız Saint Joseph Lisesinde, yüksek tahsilini Lozan Üniversitesi Hukuk Fakültesinde tamamlayan Numan Bey 1914'te Viyana Büyükelçiliğinde III. kâtip olarak Hariciyeye intisap etti. Daha sonra sırasıyla Bern, Paris, Bükreş, Atina, Budapeşte ve Beyrut'ta görev yaptıktan sonra, 1928'de I. Daire Umum Müdürlüğüne atandı[46]. Numan Bey bu göreve atandıktan kısa bir süre içinde Reisicumhur Mustafa Kemal Paşa ve Başvekil İsmet Paşa'nın yakın ilgi ve övgüsüne mazhar oldu. Babası Mehmet Rifat Bey de Mustafa Kemal Paşa'nın dostluğunu kazanmış birisiydi[47]. Bir yıl sonra Hariciye Vekâleti Müsteşarlığına dört yıl sonra 1933'te yeni oluşturulan Hariciye Kâtibi Umumiliğine (Genel Sekreter) atandı[48]. 1937'de yapılan ara seçimde Gaziantep mebusu seçildi[49] ve Hariciye Vekâleti Siyasi Müsteşarı oldu[50]. Yaklaşık dokuz ay siyasi müsteşar olarak görev yapan Numan Bey siyasi müsteşarlıkların kaldırılmasıyla önce bu görevden sonra Gaziantep mebusluğundan istifa etti ve daha önce bulunduğu kâtibi umumi görevine tekrar atandı[51]. Böylece Numan Bey'in Hariciyedeki "ikinci adam" pozisyonu korunmuş oldu. 1942 yılına kadar bu görevde kalan Numan Bey aynı yıl yapılan ara seçimde Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul mebusu seçildi[52] ve I. Saraçoğlu Hükümetinde (12 Ağustos 1942) Hariciye Vekili oldu[53]. Şubat 1943'te yapılan genel seçimde ikinci defa İstanbul mebusu

[46] **Salname-i Nezaret-i Umur-ı Hariciye**, c. IV, Hazırlayan: Ahmet Nezih Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul Mayıs 2003, s. 558, 559, 566, 574, 590; **TBMM Albümü**, c. 1., s. 260, 331, 400; İbrahim Alâettin Gövsa, "Menemencioğlu, Numan [Doğ. 1893]", **Türk Meşhurları Ansiklopedisi**, ([y.y.y.]: Yenigün Neşriyat, [y.t.y.]), s. 252; Harris, a.g.e., s. 307, 308.

[47] Yücel Güçlü, **Eminence Grise of the Turkish Foreign Service: Numan Menemencioğlu**, [y.y.], Ankara May 2002, s. 41; Mahmut Dikerdem, **Hariciye Çarkı, Anılar**, Cem Yayınevi, İstanbul 1989, s. 24.

[48] **DABCA**, 30-18-1-2/37-43-3 / 11.06.1933; **Hariciye Vekâleti Yıllığı**, 1959, s. 4; **Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1929-1930**, Matbuat Umum Müdürlüğü, İstanbul 1930 s. 92.

[49] 1937'de çıkarılan bir kanunla Bakanlıklar için Siyasi Müsteşarlık adında yeni bir teşkilat oluşturuldu. Kanuna göre siyasi müsteşar atanmak için mebus olmak gerekiyordu. **Cumhuriyet Gazetesi**, 6 Şubat 1937, 1, 3; **Cumhuriyet**, 9 Şubat 1937, s. 1.

[50] **DABCA**, 30-10-0-0/75-495-10 / 14.04.1937; **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre V, İçtima 2, Kırk Beşinci İnikad, c. 17, (7 Nisan 1937), s. 17; Gövsa, "Menemencioğlu, Numan", s. 252.

[51] **DABCA**, 30-11-1-0/117-37-14 / 29.11.1937; **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre V, İçtima 2, On İkinci İnikad, c. 21, (1 Aralık 1937), s. 2, 3.

[52] **DABCA**, 30-10-0-0/76-503-11 / 18.08.1942; **Cumhuriyet**, 9 Ağustos 1942, s. 1, 3.

[53] **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre VI, İçtima 3, Seksen Birinci İnikad, c. 27, (14 Ağustos 1942), s. 76; **Hariciye Vekâleti Yıllığı**, 1959, s. 4.

seçildi[54]. Saraçoğlu'nun oluşturduğu yeni hükümette Hariciye Vekili görevine devam etti[55]. Numan Menemencioğlu Boğazlardan geçen "ticaret gemisi görünümlü silahlı Alman gemileri" meselesinden dolayı Hariciye Vekilliğinden istifa etmek zorunda bırakıldı[56]. Aynı yıl Paris'e Büyükelçi (9 Kasım 1944) atandı. Bu göreve ek olarak Portekiz Hükümeti nezdinde elçi sıfatıyla (1949-1952) Türkiye'yi temsil etti. Paris Büyükelçilik görevinden 2 Kasım 1956'da emekli olarak ayrıldı. Menemencioğlu'nun emekliye ayrılmasıyla yaklaşık kırk yıllık Hariciye kariyeri sona erdi. Ancak devlet yönetiminden kopmadı ve 1957 erken genel seçiminde Demokrat Parti'den İstanbul milletvekili seçildi. Menemencioğlu milletvekiliyken 1958'de hayatını kaybetti[57].

Sonuç

Çalışmada Menemencioğulları ailesinin bazı üyelerinden bahsedildi. Aileden çok sayıda kişi devlette üst düzey yönetici konumunda görev yapmıştır. Aile, Çukurova'ya geldikten bir süre sonra bölgenin güçlü ailelerinden biri olmuştur. Gücün de etkisiyle bir süre sonra bölgenin yönetiminde etkili olmaya başlamıştır. Bu dönemde ailenin önde gelen beylerinden bazıları mütesellim, kaymakam ve âyân olarak görev yapmışlardır. 1865'teki Fırka-i Islahiye uygulamasıyla ailenin önde gelenlerinden bir grubu İstanbul'da zorunlu ikâmete tabi tutulmuştur. İstanbul'da yaşayan aile üyeleri, çocuklarına iyi bir eğitim fırsatı sunmuş ve çocuklarını devlet görevine yönlendirmiştir. Ailenin eğitime verdiği önem ikinci nesille birlikte artmış ve çocuklarının daha modern eğitim almaları sağlanmıştır. Bunun da etkisiyle aileden daha çok sayıda kişi devlette görev almaya başlamıştır. Dolayısıyla ailenin Türk bürokrasisindeki sayıları ve görev aldıkları birimler artmış ve çeşitlenmiştir. Bu doğrultuda aileden birçok kişi askeriye, hariciye, maliye ve adliye alanları başta olmak üzere farklı bakanlıklarda görev almışlardır. Başlangıçta alt düzeyde göreve başlayan (memur, kâtip gibi) birçok Menemencioğlu, ilerleyen süreçte Türk bürokrasinin üst makamlarında (savcı, hâkim, akademisyen, defterdar, general, diplomat,

[54] **Cumhuriyet**, 28 Şubat 1943, s. 1, 3; **Ulus**, 1 Mart 1943, s. 1, 3, 4.

[55] **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre VII, İçtima F., İkinci İnikad, c. 1, (15 Mart 1943), s. 10, 11.

[56] Nihat Erim, **Günlükler 1925-1979**, Hazırlayan: Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul Mayıs 2005, s. 26.

[57] **DABCA**, 30-18-1-2/106-78-8 / 09.11.1944; **DABCA**, 30-18-1-2/119-46-5 / 13.06.1949; Güçlü, a.g.e., s. 119; **TBMM Albümü 1920-2010**, 2. Cilt 1950-1980, İkinci Baskı, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010, s. 723; **Ulus**, 16 Şubat 1958 , s. 1, 3; **Cumhuriyet**, 16 Şubat 1958, s. 1, 5. Hacı Ahmet Bey'in (III.) çocukları ve torunlarını gösteren soyağacı şeması için bakınız: Ek 2.

büyükelçi, milletvekili, bakan, senatör gibi) görevler yapmışlardır. Bu kişiler aldıkları modern eğitimin de etkisiyle Osmanlı'nın son döneminde başlayan modernleşme hareketlerinin içerisinde yer aldıklarından dolayı yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin modern kurumlarının oluşmasında önemli katkıları olmuştur.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

DABCA, 30-18-1-2/37-43-3 / 11.06.1933.

DABCA, 30-11-1-0/95-15-17 / 06.06.1935.

DABCA, 30-10-0-0/75-495-10 / 14.04.1937.

DABCA, 30-11-1-0/116-32-19 / 18.09.1937.

DABCA, 30-11-1-0/117-37-14 / 29.11.1937.

DABCA, 30-11-1-0/117-38-12 / 14.12.1937.

DABCA, 30-11-1-0/134-31-7 / 09.08.1939.

DABCA, 30-10-0-0/76-503-11 / 18.08.1942.

DABCA, 30-18-1-2/106-78-8 / 09.11.1944.

DABCA, 30-18-1-2/119-46-5 / 13.06.1949.

Araştırma ve İnceleme Kaynakları

AKPINAR Mahmut, "Osmanlı Hariciye Nazırları (1836-1922)", **Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Güz/Autum, S. 35, (2015), s. 173-205.

ASLANTEPE Sevsen, "Türkiye'nin 1920-1998 Döneminde Yabancı Devletlere Yolladığı Temsilciler", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, Yayına Hazırlayan: İsmail Soysal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s.761-802.

BİRİNCİ Necat, **Menemenlizâde Mehmet Tahir Hayatı ve Eserleri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1988.

BULDUK Üçler, "Bozdoğan Yörükleri ve Yaylak-Kışlak Sahaları", **Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri**, Yayına Hazırlayan: Tufan Gündüz, Yörük Türkmen Vakfı Yayınları, Ankara 2000, s. 71-82.

Cevdet Paşa, **Tezakir (29-31)**, c. I-IV, Yayınlayan: Cavid Baysun, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1986.

ÇADIRCI Musa, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.

DEMİR Alpaslan, **16. Yüzyılda İçel Ve Çevresinde Bozdoğan Cemaati**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2000.

DİKERDEM Mahmut, **Hariciye Çarkı, Anılar**, Cem Yayınevi, İstanbul 1989.

ERİM Nihat, **Günlükler 1925-1979**, Hazırlayan: Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul Mayıs 2005.

GÖVSA İbrahim Alâettin, "Rifat Bey, Menemenlizade Mehmet (1856-1935)", **Türk**

112

Meşhurları Ansiklopedisi, ([y.y.y.]: Yenigün Neşriyat, [y.t.y.]), s. 324, 325.

_____, "Menemencioğlu, Numan [Doğ. 1893]", **Türk Meşhurları Ansiklopedisi**, ([y.y.y.]:

Yenigün Neşriyat, [y.t.y.]), s. 252.

GÜÇLÜ Yücel, **Eminence Grise of the Turkish Foreign Service: Numan Menemencioğlu**, [y.y.], Ankara May 2002.

GÜNEŞ İhsan, **Türk Parlamento Tarihi, Meşrutiyete Geçiş Süreci: I. Ve II. Meşrutiyet**, c.

I., TBMM Basımevi Müdürlüğü, Ankara 1997.

HARRİS George S., **Atatürk's Diplomats**, The ISIS Pres, İstanbul 2010.

KALAYCIOĞLU Funda, **Nüveyre, Yüz Yılın Masalı**, 12. Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul 2005.

KUNTAY Mithat Cemal, **Namık Kemal, Devrinin İnsanları ve Olayları Arasında**, c. II.

Kısım 2, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010.

KUNERALP Sinan, **Son Dönem Osmanlı Erkânı ve Ricali (1939-1922)**, İsis, İstanbul 1999.

KURT Yılmaz, "Menemencioğulları İle İlgili Arşiv Belgeleri I (77 Belge İle Birlikte)",

Belgeler, Türk Tarih Belgeleri Dergisi. c. XXI, S. 25, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2001, s. 85-187.

______, "Menemencioğulları İle İlgili Arşiv Belgeleri II", **Belgeler, Türk Tarih Belgeleri Dergisi**, c. XXX, S. 34, (2009), s. 1-65.

Menemenlizade Edhem, **Lotus Meselesi**, Yayına Hazırlayan: Yasin Poyraz, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2011.

Menemencioğlu Ahmet Bey, **Menemencioğulları Tarihi**, Yayına Hazırlayan: Yılmaz Kurt, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.

MERT Özcan, **XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Çapanoğulları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1980.

_____, "Âyan", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, c. 4, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1991, s. 196.

PAKALIN Mehmet Zeki, **Maliye Teşkilatı Tarihi (1944-1930)**, [y.y.y]: Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayını No: 1977-180/IV.

_____, "Abdullah Bey (Abdullah Eşref Bey)", **Sicill-i Osmanî Zeyli: Son Devir Osmanlı Meşhurları Ansiklopedisi**, c. 1, Yayına Hazırlayan: Mehmet Metin Hülagü, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2008, s. 16, 17.

_____, "Asaf Paşa (Mehmet Asaf Paşa)", **Sicill-i Osmanî Zeyli: Son Devir Osmanlı Meşhurları Ansiklopedisi**, c. III, Yayına Hazırlayan: Gülbadı Alban, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2008, s. 121-124.

_____, "Rifat Bey (Mehmet Rifat Bey, Topal)", **Sicill-i Osmanî Zeyli: Son Devir Osmanlı Meşhurları Ansiklopedisi**, c. XV, Yayına Hazırlayan: Ayhan Öztürk, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2008, s. 25-32.

113

SÜREYYA Mehmed, "Ahmet Bey (Hacı)", **Sicill-i Osmani**, c. 1, Yayına Hazırlayan: Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 157.

_____, "Tevfik Mehmet Paşa (Menemencizâde)", **Sicill-i Osmani**, c. 5, Yayına Hazırlayan: Nuri Bayraktar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 1632.

_____, "Tevfik Mustafa Paşa", **Sicill-i Osmani**, c. 5, Yayına Hazırlayan: Nuri Bayraktar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul Ağustos 1996, s. 1632, 1633.

TOROS Taha, "Adanalıların Kaybettiği Büyük Hocası, Nabi Menemenci", **Taha Toros Arşivi**, TT-514115.

_____, "Tarih Köşelerinde Menemencioğlu Ahmet Bey'e Dair...", **Taha Toros Arşivi**, TT-551584.

_____, "Menemencioğulları Şeceresine Bir Bakış", **Taha Toros Arşivi**, TT-551590.

_____, "Menemencilerden Mısır Sarayına İstenilen Çocuk", **Taha Toros Arşivi**, TT-551592.

_____, "Menemencioğulları", **Taha Toros Arşivi**, TT-551593.

_____, "Menemencioğullarına Umumi Bir Bakış", **Taha Toros Arşivi**, TT-551594.

_____, "Namık Kemal Ailesi", **Taha Toros Arşivi**, TT-583834.

_____, "Menemencioğulları Şeceresine Bir Bakış I", **Taha Toros Arşivi**, TT-640128.

_____, "Menemencioğulları Şeceresine Bir Bakış 2", **Taha Toros Arşivi**, TT-640128.

_____, "Ya Adana'ya Liman Ya Mersin'e Tren", **Taha Toros Arşivi**, TT-640200.

TÜRKAY Cevdet, **Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler**, Tercüman, Kaynak Eserler Serisi 1, İstanbul 1979.

TÜRKGELDİ Ali Fuat, **Görüp İşittiklerim**, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1984.

UÇMAN Abdullah, "Mehmet Tahir, Menemenlizâde", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, c. 28, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2003, s. 534, 535.

ULUTAŞ Songül, "Tarsus Şer'iye Sicilleri ve Arşiv Belgeleri Işığında Menemencioğlu Aşireti'nin Mısırlılara ve Osmanlı Devleti'ne İkili Yardım Faaliyetleri (1832-1841)", **Ç.Ü. Sosyal Bilimle Enstitüsü Dergisi**, c. 15, S. 1, (2006), s. 369-392.

UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, "Âyan", **İslam Ansiklopedisi**, c. 2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1961, s. 40-42.

YURDAKUL Necdet, "Ölümünün 100. Yılında Unutulan Yönleriyle Namık Kemal", **Tarih ve Toplum Aylık Ansiklopedik Dergi**, İletişim Yayınları, c. 10, S. 60, (Aralık 1988), s. 329-336.

YURTSEVER Cezmi, **Eşkiya**, Ekrem Matbaası, Adana Ekim 2016.

"Adana", **Yurt Ansiklopedisi**, c. 1, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982, s. 7-181.

Ali Ekrem Bolayır'ın Hatıraları, Hazırlayan: Metin Kayhan Özgün, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.

114

Hariciye Vekâleti Yıllığı, [y.y.y.]: [y.y.], 1959.

"Menemencioğlu, Etem (1878-1963)", **Büyük Ansiklopedi**, c. 10, Milliyet Yayınları, İstanbul

[y.t.y.], s. 3895.

"Menemencioğlu (Etem)", **Meydan-Larousse**, Ek Cilt, Yayınlayan: Safa Kılıçoğlu, Meydan

Yayınevi, İstanbul 1976, s. 578.

"Menemencioğlu, Hasan (1891-1952)", **Büyük Ansiklopedi**, c. 10, Milliyet Yayınları, İstanbul

[y.t.y.], s. 3895.

"Menemenlizâde Mehmet Tahir", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,** c. 6, Dergah

Yayınları, İstanbul [y.t.y.], s. 259-262.

"Menemenli-zade Nabi Bey", **Taha Toros Arşivi**, TT-514146.

"Merhum Ömer Paşa", **Taha Toros Arşivi**, TT-514722.

"Rifat Ailesi", **Taha Toros Arşivi**, Dosya No: 80-Menemencioğulları.

Salname-i Nezaret-i Umur-ı Hariciye (Osmanlı Dışişleri Bakanlığı Yıllığı), c. IV,

Hazırlayan: Ahmet Nezih Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul Mayıs 2003.

TBMM Albümü 1920-2010, 1. Cilt 1920-1950, İkinci Basım, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler

Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010.

TBMM Albümü 1920-2010, 2. Cilt 1950-1980, İkinci Baskı, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler

Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010.

TBMM Albümü 1920-2010, 4. Cilt, 1960-1983, İkinci Basım, TBMM Basın ve Halkla

İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, Kırk Beşinci İnikad, c. 17, 7 Nisan 1937.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre V, İçtima 2, On İkinci İnikad, c. 21, 1 Aralık 1937.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre VI, İçtima 3, Seksen Birinci İnikad, c. 27, 14 Ağustos 1942.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre VII, İçtima F., İkinci İnikad, c. 1, 15 Mart 1943.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1929-1930, Matbuat Umum Müdürlüğü, İstanbul 1930.

Türkiye'de Kim Kimdir, "Yaşayan Tanınmış Kimseler Ansiklopedisi", Hazırlayan: Osman

Nebioğlu, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul 1961-1962.

https://www.fenerbahce.org/kulup/baskanlarimiz [10.5.2019].

Süreli Yayınlar

Cumhuriyet

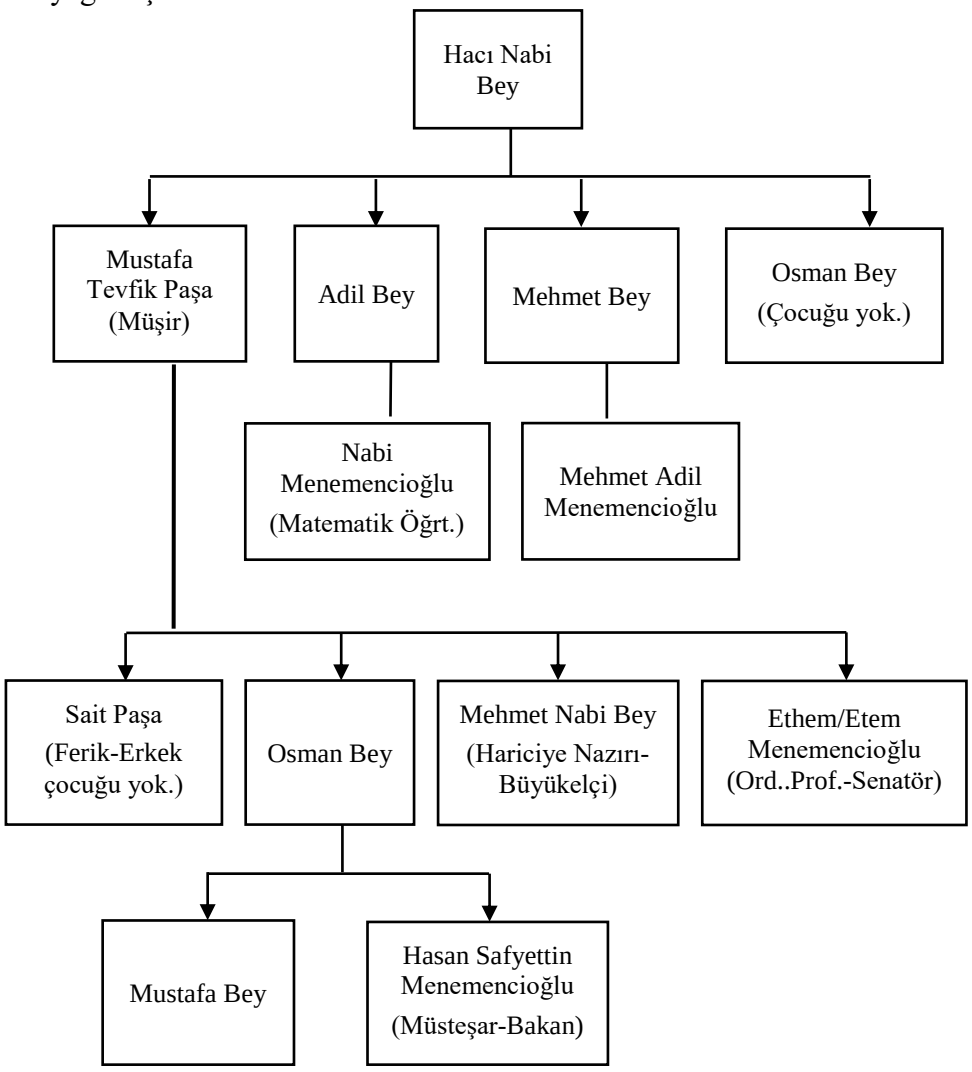
Hürriyet

Milliyet

Ulus

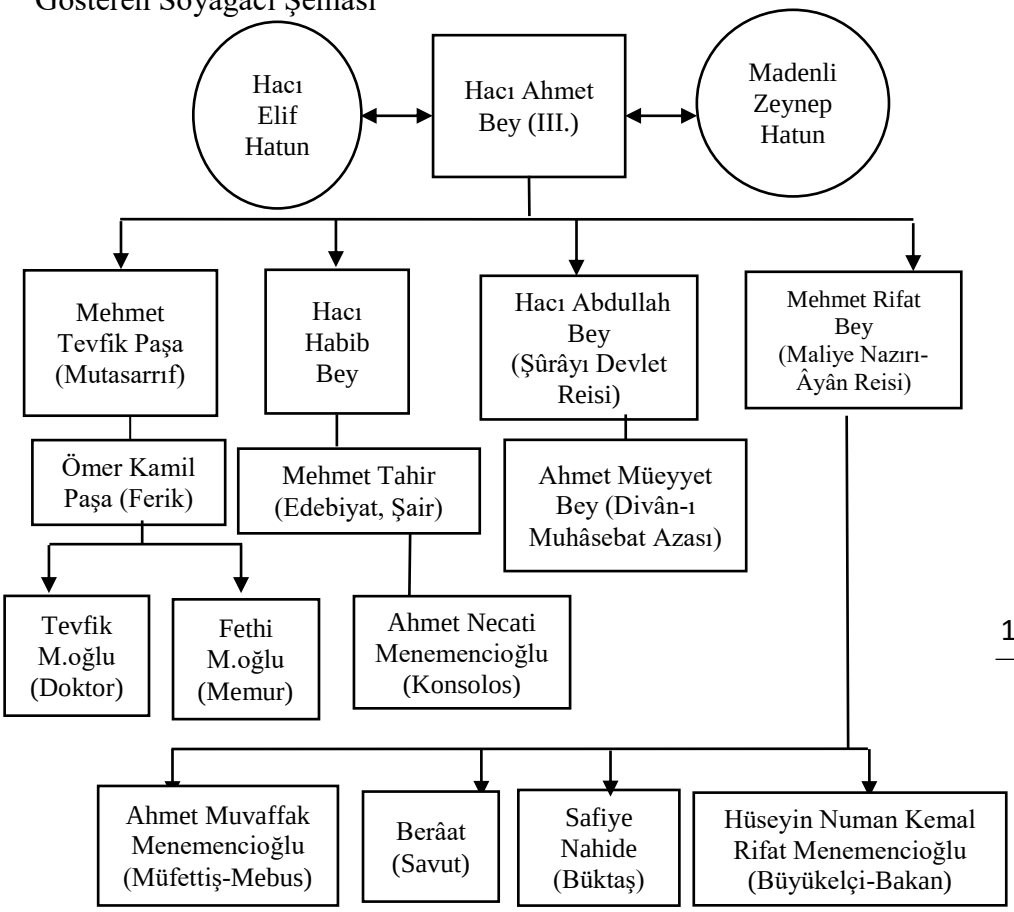
115

Ek 1: Hacı Nabi Bey'in Erkek Çocukları ve Torunlarını Gösteren Soyağacı Şeması[58]



[58] Ek 1, Süreyya, "Tevfik Mustafa Paşa", **Sicill-i...**, c. 5, s. 1632, 1633; Akpınar, "Osmanlı Hariciye Nazırları...", s. 173, 192, 205; Toros, "Menemencioğulları Şeceresine Bir Bakış", TT-551590; Toros, "Menemencioğulları Şeceresine Bir Bakış 2, TT-640128; Toros, "Menemencioğullarına Umumi Bir Bakış", TT-551594 ve Taha Toros, "Menemencilerden Mısır Sarayına İstenilen Çocuk", **Taha Toros Arşivi**, TT-551592 kaynaklardaki bilgilerden oluşturuldu.

Ek 2: Hacı Ahmet Bey'in (III.) Erkek Çocukları ve Torunlarını Gösteren Soyağacı Şeması[59]



[59] Ek 2, Kuntay, a.g.e., c. II, s. 519, 520; Güçlü, a.g.e., s. 13, 14; Birinci, a.g.e., s. 1-8; Süreyya, "Ahmet Bey (Hacı)", **Sicill-i...**, c. 1, s. 157; Pakalın, "Abdullah Bey...", c. 1, s. 16, 17; Pakalın, **Maliye Teşkilatı...**, s. 217; **Menemencioğulları Tarihi**, s. 175-177; **Ali Ekrem Bolayır'ın Hatıraları**, Hazırlayan: Metin Kayhan Özgün, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. 229, 263, 264, 289, 290, [Ekler]; Funda Kalaycıoğlu, **Nüveyre, Yüz Yılın Masalı**, 12. Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul 2005, s. 210, 211; **Cumhuriyet**, 24 Eylül 1986, s. 12; **Cumhuriyet**, 30 Aralık 1953, s. 3; Toros, "Menemencioğulları Şeceresine Bir Bakış", TT-551590; Toros, "Tarih Köşelerinde Menemencioğlu...", TT-551584; Toros, "Menemencioğulları", TT-551593; Toros, "Menemencioğullarına Umumi Bir Bakış", TT-551594; "Merhum Ömer Paşa", **Taha Toros Arşivi**, TT-514722 kaynaklardaki bilgilerden oluşturuldu.

117